

HÉTFALUSI

Szerkesztők: Hochbauer Gyula, Kovács Lehel István

X. évfolyam 2. (514.) szám

Független művelődési és helytörténeti havilap

2004. február 20. – péntek

Alapította és szerkesztette (1906–1911):
dr. Fekete Endre és Kiss Béla

1824. február 22.–180 éve született

Id. Borcsa Mihály

Evangelikus lelkész, 1848-as honvéd, „Kossuth futára”, „Hétfalu pátriárkája”.

1824. február 22-én született Bácsfaluban, Borcsa István és Jakab Ilona gyermekeként.

1839–1848 között a brassói szász gimnáziumban tanult. Iskolatársa volt Zajzoni Rab István, Gács Mihály, tanára volt Köpe János. 1848-ban, a forradalom kitörésekor a szászokkal folytatott vita miatt négy napig börtönbe került. Hátat fordított a szász kollégiumnak és Barta Márton bácsfalusi evangelikus lelkész biztatására 1848. november 19-én elvállalta a bácsfalusi rektorságot. Hétfaluban átélte a véres karácsony borzalma, majd az orosz áradatot is. Bem Brassóba vonulása után tanúja a csángó zászlóalj megszervezésének.

1849 elején Barcaújfaluban volt jegyző és tanító. Június 19-én Kiss Sándor vezérézredessel folytatott beszélgetései miatt menekülnie kellett a szászok, románok, oroszok elől. Hídvégnél átlépte az Oltot, majd Nagyváradra ment, ahol honvédnek állt, Ormay Norbert ezredes szolgálata alá. Ormay megbízásából levelet vitt Kossuthnak Szentésre.

1849. augusztus 17-én Borosjenőnél letette a fegyvert és bujdosásra kényszerült, gyalog hazaindult Bácsfaluba.

1849. augusztus 29-én ért haza Bácsfaluba. 1849. november 1-től tanító lett Türkösben.

1851. március 19–1857 között Hosszúfaluban volt tanító, közben lelkészi képezést is szerzett. 1857–1904 között bácsfalusi lelkész volt.

Mint népnevelő, az 1833-ban épült rozszant bácsfalusi iskola helyett díszes köépületet állított 1862-ben. Eötvös József, majd Ballagi Mór látogatása örömmel töltötte el, és új erőkkel nekilátott Molnár Viktor barátjával megvalósítani a felső népiskola álmát.

Az olvasás tanításában bevezette a silabizáló tanmód helyett a hangoztató

módszert és az Indali-féle ábécét. Része volt az evangelikus felekezeti iskolák előbb községi, majd állami iskolákká való nyilvánításában. Elnöklete alatt alakult meg és működött a községi iskolaszék. Vasárnapi iskolát nyitott, és az óvodai gondnokság elnöke is volt. Verseket, színdarabokat, mondákat írt. Nagy többségük a *Hétfalu* című lapban jelent meg. Falukutatásokat, néprajzi gyűjtőmunkákat is végzett.

Bácsfaluban gyümölcsöst létesített, és megkedvelte az ifjúsággal a gyümölcsstermesztést. A kertjében nevelt nemes gyümölcsfajtákkal elárasztotta a községet. Ránevelte a gyülekezetét az ésszerű gazdálkodásra.

Élete végéig a csángóság sorsának javításán munkálkodott. Politikusi erőfeszítéseinek is köszönhető, hogy 1886-ban létrejött az önálló Brassói Magyar Esperesség, és a csángó gyülekezetek csatlakoztak a Tiszai Egyházkerülethez. Így a csángóság kikerült a szász vallási fennhatóság alól. Másik nagy érdeme egy 350 éves áldatlan állapot megszüntetése: Pávai Vajna Elek ügyvéddel közösen, Orbán Balázs barátsága és gyűjtőmunkája által, az 1854-es úrbéri rendeleteket kihasználva sikerült lezárni a „százados pert” a hétfalusi erdők és birtokok visszaadása ügyében. A per Hétfalu számára nem a legkedvezőbb kimenetelű volt – viszont történhetett volna sokkal rosszabbul is.

Sokat segítette gyülekezetét, még 1904-es nyugdíjba vonulása után is. Nemcsak szóval és tettel, hanem adományokkal is segített. 1898-ban elhunyt neje, aldobolyi Bacsoni Borbála emlékére egy Bibliát adományozott az oltárra. Néhány évvel később az új oltár megvalósulásához is jelentős pénzüsszeggel járult hozzá (1910). Nyugdíjba vonulása után unokája, Kiss Béla lett a gyülekezet lelképásztora. Könnyező szemmel ölelte magához a választás után, verssel és Bibliával ajándékozta meg.

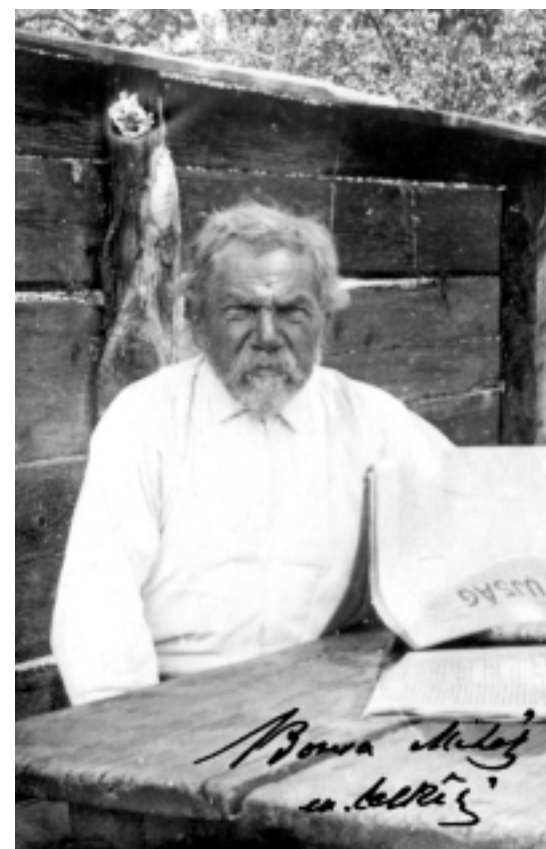
Hatalmas családja volt. Második fe-

lesége, Kürmesz Katalin, szász származású volt. Isten egy fiú- és két leánygyermekkel ajándékozta meg, akiktől hatvan egyenes és huszonhat benősült vagy férjhez ment tagból álló család származott. Hétfaluban „dinasztiát” alapított.

1913. december 3-án, 89 éves korában hunyt el Bácsfaluban, az első világháború kitörése előtt. Isten úgy akarta, hogy hű szolgálója, Hétfalu pátriárkája, ne lássa nemzete szomorú sorsát.

Kovács Lehel István

„Kossuth futára”, 48-as honvéd – **id. Borcsa Mihály** evangelikus lelkész (Bácsfaluba, 1824. február 22–Bácsfaluba, 1913. december 3.).

A hétfalusi csángó fiú Árpád szobránál

Itt állok előtted édes Árpád apám,
Örök dicsőséged e szép emléknapján.
Nem nyughattam otthon, ide vonzott szívem,
Habár engem hozzád nem hívott senki sem.
Oh, áldott nagy lélek – gondolám magamban
Eljövök hozzád s csángó rigmusomban
Elpanaszolom minden bánatom tenéked,
Hálás gyermekedtől méltán megérdemled.

Te szerezted nekünk szép Magyarországot,
Szép Magyarországból a szebb Barcaságot.
Barcaság védfalát itt délre mi tartjuk,
Mi, akik alkotjuk a csángó Hétfalut!
Hol örökké lángol a hazaszeretet,
S nem feledik soha zengzetes nyelvedet.
Véres 48-ban két nemzet támadt ránk,
De mi ezek ellen bátran síkra szállánk.

Nem úgy e városban, jaj ha elmondhatnám,
A Cenket tudom egy éjszakán itt hagynád.
Kérd meg lábad alatt a nagy kőbarlangot.
A sok gyáva egykor miként s hogy szaladott
A szabadságvédő székely hősök elől?
De hallgatok némán e gyalázat felől...
Ki szeret itt téged?: E maroknyi magyar?
Ki tudja ezzel is egynémely mit akar?

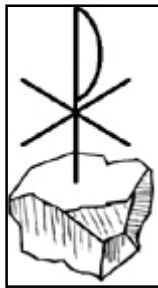
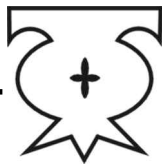
Édes Árpád apám! Igen szépen kérlek,
Ezt óhajtja minden hétfalusi lélek:
Jer hozzánk nem messze, nagyobbat is léptél,
Mikor Ázsiából ide telepedtél.
Jer hozzánk, két helyet ajánlunk fel neked:
A szép Hegyeshegyet Hosszúfaluba mellett;
A másik hely még jobb: minden csángó lelke,
Milyet nem adhat e szegény Cenk teteje.

Oh, Cenk kösziklája! Azért vagyok itt ni,
Mert Árpádot innen el szeretném vinni,
Nálunk még a nap is szebben ragyog rája,
S nem volna oly rútul elhagyatott, árva,
Hírnöke magyar sas lesz Budavárára,
Sokat küzdött népünk vigasztalására.
Hogyha ránk támadna vértünk ellensége:
Egünk villámával sujtánál fejére!

De ha itt kell állnod Brassóra vigyázva,
S nem jöhetsz Hétfalu magyarabb tájára:
Magyarok Istene hadd áldjon meg érte!
Karod e népet is a hazáért védje.

Borcsa Mihály

(*Hétfalu*, 1907. szeptember 11.)

S a r o k k ő

Küldöttek, vigyázatok!

„Mert megparancsolja angyalainak, hogy vigyázzanak rád minden utadon.

Zsolt. 91,12.

Véletlen-e, hogy a fenti zsoltárverset inkább a Máté evangéliuma 4. fejezetéből ismerjük, mintsem eredeti helyéről? Az evangéliumban ugyanis a kísértő ezzel akarja meggyőzni Jézust, hogy vesse alá magát a templom párkányáról, így bizonyítva Isten-fiúságát. Díszes csomagolásban előadott aljas próbálkozás ez, hogy a Názáretit eredeti küldetésétől eltérítse, hatalmát saját hasznára fordítsa. Így tapad negatív felhang ehhez a csodálatos ígérethez, mely eredeti helyén Isten megtartó, gondviselő szeretetéről tesz bizonyosságot.

De a Gonosz már csak ilyen: jelenlétének ártó erejével beszennyez, elferdít mindent, még a legszentebb dolgok besározásától sem riad vissza annak érdekében, hogy a Teremtő jó rendjét minél jobban összekuszálja. S mi, emberek legtöbbször engedelmes eszközei vagyunk e próbálkozásban, és bomlasztó hatalmát önpusztító nyegleséggel segítjük érvényesülni. Nem véletlen hát, hogy ez az idézet elsősorban negatív energiákat mozdit meg bennünk.

Isten azonban – mint annyi más alkalommal is tette – most is segíteni akar s a zsoltáros által tolmácsolt ígéretből valóság lesz. De az isteni parancs nem csupán a szó szoros értelmében vett angyalokra, az égi seregek tagjaira vonatkozik, hanem a hús-vér emberekre is. Az angyal szó ugyanis küldöttet jelent s ilyenén fordításban jelentése kiszélesedik, mintegy átöleli az egész világot. Mert ha a gonosz hatalma ragadós pókhálóként lepi el az emberiséget, Isten segítő jósága ez utálatossággal együtt emel karjaiba minket. És ebben a munkájában a Mindenható az ő gyermekeit is szolgálatba állítja. Feladatot ró minden emberre, aki ezt vállalja, akinek lelke mélyén még ott szunnyad a gonosztól való szabadulás vágya.

Gondolunk-e arra mindennapi küzdelmeink során, hogy közösségeink léte, évszázadokon keresztüli megmaradása, épülése, erősödése azoknak az embereknek (is) köszönhető, akik Istentől kaptak küldetésüket, angyalvoltukat komolyan vették. Akik elkötelezettségük szent konokságával sokszor a világ hatalmaságai ellenében is teljesítették az Úr parancsát, vigyázták a rájuk bízottak útját. Ezek közül Borcsa Mihály neve fénylik ma elő az idő ködéből, s ezért a

világosságért kell ma hálát adnunk. És Borcsa Mihály egykori brassói diák, bácsfalusi tanító, negyvennyolcas honvéd, Kossuth-futár, majd bácsfalusi lelkes nevé mellett hány olyan nevet említhetne most az olvasó, melyeknek viselői Isten angyalai voltak népük között. Megbízásuk volt, s ők tudták, hogy a megbízás lejártával „mandátumukról” számot kell adniuk az Égi Bíró előtt. Parancsot kaptak, s mint Krisztus jó vitézei, azt teljesítették. És nem az lebegett előttük, hogy a jól végzett munka az emberek elismerését, köszönetét, esetleg a hálás utókor kegyeletteljes főhajtását eredményezi majd. Nem, mert viszonylag kevesüknek adatott meg a nyilvános elismerés, és még kevesebben voltak azok, akik ezt még életükben magkapták. Ők egyszerűen csak komolyan vették küldetésüket.

Vigyázták a rájuk bízottakat a hit lángjával, a szellem fényével, barlangok mélyére menekülve, lármafákat gyújtva vagy éppen a tudás pislogó lámpáscskáit élesztgetve; éppen mikor mire volt szükség, mit kívánt tőlük megbízó Uruk. *Áldott legyen emléküik!*

Ma, amikor majd mindenki a maga útját járja, önző félelemtől lekonyuló fejjel, ma is emésztő szükségünk van az angyalokra. A mennyeiekre, de a földiekre is. Mindazokra, akiknek „óriások álmát álmodni adta Isten”, mindazokra, akik még hiszik, hogy küldött-voltuk tudatában vigyázni tudnak egymásra, így teljesítve Uruk parancsát. Minden útjukon. Mindvégig.

Török László lelkipásztor

Tájszavak: M

- *magos*: magas
- *majtég*: majd, aztán
- *makverő*: vakmerő
- *malinág*: zselnice meggy (Padus racemosa)
- *mán*: már
- *mányi*: nagyanyó
- *mapó*: nagyapó
- *maradian van*: beteg
- *mars*: induló
- *masina*: mozdony
- *masingever*: gépfegyver (vö: das Maschinengewehr)
- *masíroz*: menetel
- *massing*: gyapotfonal
- *maszkura, maszkara, kuka*: álarcos
- *matuf*: meszelő
- *medregoj*: meredek domboldal
- *meggyónni*: megkonfirmálni
- *meghaltolni*: megállítani (vö: Halt!: Állj!)
- *megmejjeszteni*: malacot, tyúkot leforrázni, szőrteleníteni
- *megnyuvasztani*: megfojtani
- *megöklelni*: szarvával megdöfni
- *megolvasni*: megszámolni
- *megparasztul*: megörül
- *megszerencsézni*: felköszönteni (ünnepnap alkalmából)
- *megszonnyult*: szomjas lett
- *megtromfol*: kicsúfol, fölé kerekedik
- *megügyel*: megfigyel
- *megvigyázni*: megfigyelni, meglesni
- *mejje*: melle
- *mejjék*: szövőszál
- *menek*: megyek
- *mēnēn, menyen*: megy
- *mēnj a pupec likába*: menj a fenébe
- *merén, mimmerén, mindmerén*: mindig, állandóan, folyton
- *merende*: eleség
- *merendélni*: az erdőre vagy mezőre menőnek ételmet pakolni
- *merendés ruha*: amibe az ételmet teszik
- *mért*: miért
- *messzünnen*: messziről
- *met*: mert
- *metéltés*: laska
- *mián*: miatt
- *micsa*: micsoda
- *mindétig*: még mindig
- *mindmerén*: mindig
- *minnyát*: azonnal
- *minyen*: milyen
- *mírigy*: pestis
- *míves nap*: hétköznapi
- *mizéria*: szemét, szemétség, mocsok, mocskosság
- *mokán*: juhászattal foglalkozó barcasági román
- *mokendál*: mellébeszél, hazudik
- *monyos*: ménlő
- *mostan*: most
- *mü, münk, mink*: mi
- *mula*: rest
- *münköt*: minket
- *murok*: sárgarépa
- *muszka*: orosz
- *mutassza*: mutassa

Tatranban feltámadt a boricá

2003. december 27-én, János napján, a hagyományokhoz híven, boricajárás volt Tatranon.

Három év kihagyás után sikerült újra megszervezni a hagyományos boricatáncot. Egy őseinktől maradt rituáléval köszöntünk el az óévtől és köszöntöttük az új évet.

Az idei boricálás is különösen ünneplés hangulatot kölcsönzött a falunak karácsony harmadnapjára, hála annak a 15 magyar fiatalnak, akik már december elejétől táncpróbákra jártak, boricás ruhák után kutattak.

A 12 táncos boricás, a vatáf (vezér), a nyársas és a kukák, zenekísérettel in-

A bácsfalusi evangélikus templom 1811-ben épült. Itt szolgált id. Borcsa Mihály evangélikus lelkész 1857–1904 között.

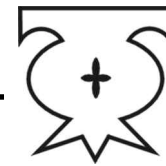
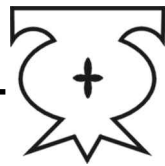
Képeslap az 1910-es évekből.

dultak a falu gazdáit felköszönteni, boldog új évet kívánni, táncukkal szerencsét hozni. A falujárás is egy hagyományos forgatókönyv szerint történt: induláskor a boricások először a templomot táncolták körbe, majd a lelkészhez érkeztek be. Csak ezután indultak a falu gazdaembereit felkeresni.

Idéni érdekesség, hogy a boricások karácsony első napján Apácán vendégszerpeltek és sikerrel nyújtottak ízelítőt a közönségnek Tatran színes hagyományvilágából.

Köszönjük mindenkinek, aki hozzájárult a tatran boricatánc feltámasztásához, különösképpen ennek a fiatal generációnak, amely már két éve sikeresen munkálkodik, hogy elvesztettnek hitt hagyományokat élesszen fel (farsangi mulatság, szüreti bál).

Egy boricás: Szász Márton

Egy XIX–XX. századi értelmiségi dinasztia

J e g y z e t

Borcsa Mihály szellemiségének, emlékének élesztgetése 1990 után

Az utóbbi közel egy évtized próbálja visszahelyezni Borcsa Mihályt a hétfalusiak, barcaságiak tudatába.

Seres András a Brassói Lapok 1991. március 15-i számában közölte *Borcsa Mihály naplóját*, melyet újraközölt a *Szemtanúk vallomásai...* című kötetben is (Novos Kiadó, 1992). *A Barcaság 1848–49-ben* (Négyfalu, 1998 és 1999. Szerk. alulírott) című könyvben ismét helyet kap a napló.

Közben Zajzoni Rab István *Erdély zugából* (Négyfalu, 1992) címmel megjelentetett könyv újraközöl három Borcsa Mihályhoz címzett Zajzoni Rab István-levelet (eredeti közlés Erdélyi Páltól az Erdélyi Múzeum 1931, 10-12. szám).

Röviden méltatja munkásságát a *Magyar iskolák a Kárpát-kanyarban* (Sepsiszentgyörgy, 1993) című könyv, Pedagóguslexikon című fejezetében H. Gy.

Benne van dr. Binder Pál *Az erdélyi magyar evanglikus egyházközségek és iskolák története és névtára 1542–1860* (Négyfalu, 1994) című könyvében.

Rá is irányította a figyelmet az 1992-től Négyfaluban kibontakozó honismereti mozgalom (különösen az egyház- és iskolatörténeti és az 1848–49-es szabadságharc témájú rendezvénysorozatokkal; a Bálint Ferenccel készített *48-as barcasági emlékhelyek* című filmmel. A Zajzoni Rab István Középiskola diák- és tantestülete 2002. március 15-én a Borcsa Mihály sírjánál emlékezett ünnepélyesen a szabadságharcra).

Lapunkban is több írás vonatkozott rá. Különösen a báró Orbán Balázs sorait ajánlom figyelmükbe, elnézést kérve azoktól, akiket bosszant az újraközlés, de azért, mert három értékre figyelmeztet: a székelység Orbán Balázsára (február 2-án ünnepeltük születésének 175. évfordulóját), a hétfalusiak Borcsa Mihályára s a köztük lévő kapcsolatra.

Beszélgetések

Binder Pál munkásságában visszatérő fogalom az értelmiségi generációsor, az értelmiségi dinasztia. Történészünk meggyőzően állítja, hogy ez hozzájárult a vidék sok tekintetben egységes szellemiségéhez. Ilyen irányú vizsgálódásaiban a XVI–XIX. századok felé fordul. A következő beszélgetésrészlet azt bizonyítja, hogy a tétel érvenyes a legújabb korra is.

Török Lászlóné Kiss Beatrix: Nekem szépamám Borcsa Mihály. Érdekesen változtatják egymást a generációk két lelkészi állomáshelyen 1857 és 1951 között: *Borcsa Mihály* (1824–1913) – *Bácsfalu* (47 évig itt lelkész) – *Kiss Árpád* (1851–1929) – *Csernátfalu* (33 évig itt lelkész) – *Kiss Béla* (1879–1920) – *Bácsfalu* (16 évig itt lelkész) – dr. *Kiss Béla* (1908–1951) – *Cser-*

nátfalu (20 évig itt lelkész) – *Kiss Béláné Füzessy Irén* – *Csernátfalu* (34 évig 1985-ig itt lelkész) – *Török László* (Kiss Beatrix férje, 1985-től 19 éve itt lelkész).

A Kiss-ág úgy kapcsolódik Borcsa Mihályhoz, hogy a *dinasztiaalapítóként* értekelhető Borcsa Mihály egyik, Ida nevű leányát vette el a Sepsiszentkirályról ide származó Kiss Árpád 1872-ben.

Nem véletlenül került a csernátfalusi evangélikus lelkészi lakás folyósójára *Borcsa Mihály* és neje, *Baconi Borbála*, *Kiss Árpád* és felesége, *Borcsa Ida* életnagyságú képe.

Török László: Borcsa Mihály alapvonaása az alázatosság volt. A Kissek Székelyföldről hozhattak magukkal dacot, ami erős ragaszkodással ötvözödhetett a leszármazottakban. Ilyen értelemben is lehet meghatározó ebben a családban a Borcsaszellemiség. Azt gondolom, hogy magyarságtudatának fontos ösztönzője volt a Zajzoni Rab Istvánnal és Buna Mártonnal közösen átélt Honterus-élmény.

Szabó Zoltán: Ahányszor szóba kerül Borcsa Mihály, büszkeség tölt el. Ez is éltetheti bennünk azt, hogy ragaszkodunk hozzá. Judit szokta gondolni a bácsfalusi sírt. Valószínű, hogy a tudat alatt munkál bennünk a minta, a példa, amelyhez anélkül igazodunk, hogy számot vetnénk ezzel. Bizonyára, ez megalapozza az együvé tartozást.

Török Lászlóné Kiss Beatrix: A család erejét az is adta, hogy Borcsának is, Kiss Árpádnak is sok gyereke volt, még nagypamák is öten voltak testvérek (...).

Visszatérve a *dinasztiához* (a teljesség igénye nélkül) háromunk vázlatos számbavétele szerint: 10 lelkész, 16 tanár-tanító, 7 ügyvéd/jogász, 3 orvos, 5 mérnök, 8 hivatalnok, 1 zenész, 1 tv-műsorszerkesztő.

Az unokák generációjából csak a Kiss Béla (1879–1920) leszármazási ágát követve számottevő értelmiségi kirajzás figyelhető meg, a szakképesítési változatosság mellett.

A dédunokák generációjából: Szabó Sándorné Kiss Róza, Brassó, könyvelő; Kiss Kálmán, Brassó, ügyész; Kiss Béla, Csernátfalu, lelkész; Kiss Endre, Gyarak, tanító.

Az ükunokák generációjából: Szabó Zoltán, Brassó, tanár/iskolaigazgató Krizbán; Szabó Judit, Brassó, könyvelő; Kiss Mária, Budapest, tanár; Kiss Jenő, Sepsiszentgyörgy, tanár/könyvtárigazgató; Kiss Béla Andor, Kolozsvár, lelkész; Kiss Emese Mária, Kolozsvár, könyvelési számítástechnikus; Kiss Gabriella, Urziceni, könyvelő, Kiss Emő, Hévíz (Magyarország), jogász.

A szépunokák generációjából: Kiss Gergely, Budapest, jogász; Kiss Bálint, Budapest, informatikus; Kiss Bence, Kolozsváron joghallgató; Kiss Beatrix, Csernátfalu, tanár; Kiss Gabriella, Bukarest, orvos; Kiss Balázs, Budapest, tv-műsorszerkesztő;

Kiss Dalma, Budapest, orvostanhallgató.

A legifjabb generáció: Török Zita, Csernátfalu, Kolozsváron bölcsész karon hallgató.

Megjegyzések

1. Elég nagy az öt generációnyi távolság.

2. A lelkészek felsorolásában a beszélő itt csupán az ő egyenes ágú leszármazási vonalát követi.

3. Az evangélikus és a csángó-magyar lo-kálpatriotizmus öntudatát, a Borcsa-hatást vitte a családba és erősítette fel a Kissek négyfalusi ágában. Összeadva a Török Beatrix felvázolta leszármazott-ág lelkészi szolgálat éveit, sokra megy: 196 év. Az ennyi ideig folyamatosan sugárzó szellemiségnek hatása kell hogy legyen a közösségre.

4. Akkor ébredt bennük az a felismerés, hogy a megaláztatás részben erősíti az értéktudatot, részben pedig ösztönös önvédelmi cselekedetekre sarkall. Ha ez következetessé válik, akkor magatartás alakul s emberi tartásként épül be a jellembe.

5. Kiss Árpádról írta dr. Kiss Béla „*Családi élete mintaszerű volt. Isten sok gyermekkel áldotta meg – két fúval és hat lánnyal – , akiktől huszonkét unoka és tizennégy dédunoka származott. Legközvetlenebb rokon köre, mellyel állandóan érintkezett, mintegy nyolcvan főre rúgott. S ennek a családnak ő volt az irányítója... Valamennyien örökölték tőle az egyházszeretetet és az összetartozandóság áldását.*”

6. A családfán csak a Borcsa Ida és Kiss Árpád vonalat követték, eltekintve az ifj. Borcsa Mihály (Kolozsvárra vivő) és Borcsa Mihály második lányától, aki a brassói Irk család tagja lett.

7. A kirajzás-itthonmaradás kérdésében Bélán kívüli 7 gyermekét nem követték, s így Kiss Árpád 27 unokájának generációjából az észrevételek csak ötre s ezek leszármazottjaira vonatkoznak.

8. A számbelileg tekintélyes elszármazás mellett a dinasztiából mindig marad valaki Négyfaluban is.

9. Az öröm az, hogy nyitva a sor.

*Lejegyezte és a megjegyzéseket írta:
Hochbauer Gyula*

A Borcsa Mihálytól számított negyedik generáció

Az alábbiakban Kiss Árpád *Igazság költészet nélkül* (Teleki László Alapítvány – Budapest, 1999) című posztumusz műve 27. és következő oldalain leírt családi eseményében álnéven előforduló személyek valódi nevét próbálom megadni. E személyek egykori Kiss Árpád csernátfalusi lelkész családjához tartoztak vagy éppen nála voltak vendégként a leírt esemény alkalmával. Közülük néhányan megérték még a második világháború utáni évtizedeket is, kiket alulírott is személyesen ismerhettem még:

Apus, *id. Kiss Árpád* csernátfalusi lelkész. Kicsimama, *Kiss Árpádné Borcsa Ida*, a lelkész neje.

Ida, *Könczey Árpádné Kiss Ida* (álnév nélkül).

Könczey Árpád dr. állatorvos, Ida férje, álnév: Ragyás.

Jópap, *id. Kiss Béla* bácsfalusi lelkész. Ama, *Kiss Béláné Kovács Róza*, bácsfalusi lelkészné.

Dulló, *ifj. Kiss Árpád* szolgabíró, a szerző apja.

Jóka, *Kiss Árpádné Pozsár Anna*, a szerző édesanyja.

Rangos, *Kiss Etelka*, dr. Fekete Endre ügyvéd neje.

Okos Doktor, dr. *Fekete Endre* ügyvéd, Etelka férje.

Kun, dr. *Kiss Kálmán* ügyvéd, Etelka későbbi férje.

Titánia, *Kiss Jolán*, Kardos Gyula jegyese, majd neje.

Hasas, *Kardos Gyula* későbbi balassagyarmati ev. püspök.

Evetke, *Sánek Gyuláné Kiss Berta*.

Pagát, *Sánek Gyula* brassói árvaszéki elnök, Berta férje.

Kaláris, *Kiss Margit*, későbbi *Kanabé Gyárfásné*.

Bod, *Bodiczky Pál* későbbi bácsfalusi lelkész.

Fintor, *legifj. dr. Kiss Árpád*, a könyv szerzője.

*Kovács László ev. lelkész,
Kanabé Klára férje*

A k ő s z o b o r

S íme a kőszobor ajkai megnyílnak
Meleg szavaira a lelkes honfinak:
Köszönöm jó fiú! Mióta itt állok,
Mert látom, hogy Brassó elhanyagolt nagyon.

Ily szavakra bizony oly régóta várok.
Menj haza békével, Hétfalut nem féltem.
Ha támadja ellen, leszálok, megvédem.
Brassót nem hagyhatom, imádkozom érte,
Dicső küldetését, hogy félre ne értse.

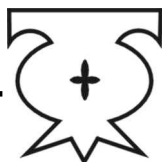
Ha nem használ imám, mire való a kard?
Oh hálátlan, ne bántsd ösödöt, a magyart!
Te pedig hű fiam, ha élsz még tíz évet:
Meglátod alattam, hogy Brassó mivé lett.

Akkor lesz igazi az én ünneplésem,
Mikor Hétfalut is itt látom e résen.
Bizony most nekem csak fél örömöm vagyton,
Mert látom, hogy Brassó elhanyagolt nagyon.

Menj haza, beszélj el apádnak, anyádnak:
A hű csángó népre gondja van Árpádnak!
Megmondom ma minden brassói magyarnak,
Hogy nektek ezután jogokat adjanak,
Szeressenek híven – hiszen egyek vagytok.
Én vagyok ősi édes atyjok.

Méglásd, hogy ezután jobb sorsotok leszen,
S Brassó magyarsága a gondjába veszen.

Borcsa Mihály

A véres karácsony áldozatainak síremléke

Bácsfalu lakosainak régi vágya teljesült. 2003 decemberében a templom melletti régi temetőben felállítódott az 1848. évi véres karácsony áldozatainak síremléke. Megálmodója a '48-as szabadságharc eseményeit átélő néhai lelkészünk, Borcsa Mihály. Megvalósítása csak 155 év elteltével, néhány bácsfalusi egyháztag fáradozásával s a hívek önzetlen anyagi támogatásával történhetett meg. Nevezettek Barkó András orvos, Tóthpál Dávid lelkész, Barcsa Márton városi tanácsos, Dódé István egyházközségi gondnok, Barkó Anna, Partin Ida, Barkó Etelka és Simon András tanárok.

A síremlék tervezésére a Magyarországon élő, falunk szülőltje, Papp György mérnök kértett fel, ki szülőföldje iránti ragaszkodását bizonyítva, önzetlen munkával elkészítette és eljuttatta a kivitelezéshez szükséges részletes tervét.

Kivitelezéséért sem kellett egyháztagjainkon kívüliekhez fordulni. A művészi faragásról ismert Tóthpál testvérek, Mihály és Árpád készséggel vállalták a tervezet megvalósítását. Munkájukban fáradhatatlan segítőtársuk volt Bubla Kálmán tanácsos.

A faanyag gépi legyalulásában, ragasztásában segítséget nyújtott a Fabich Wood-Plast Ind. cég, Balázs Mihály és Partin Endre asztalosmesterek. A vörösfenyő-táblán levő idézetet Csukás Károly pirograválta.

Az áldozatok nevét megőrkítő emléktábla elkészítése dr. Barkó András érdeme.

Az elkészített síremlék templomkerti felállítását Kovács György, Balázs Lajos, Barcsa Márton, Kovács János és Tamás Árpád végezték.

A terv megvalósításához szükséges tölgyfaoszlopokat és anyagot Barcsa Márton, Bubla Kálmán és Bálint Károly városi tanácsosok közbenjárására Bölöni Gyula, Apáca község polgármestere díjmentesen adományozta. Kívágását 500 000 lejes adományukkal Jónás András Négyfalu alpolgármestere, Bálint Károly, Bubla Kálmán és Barcsa Márton fedezték.

A síremlék elkészítéséhez szükséges a-

nyagi kiadásokat az egyházközség híveinek pénzbeli adománya biztosította. Veres Vilmosné Partin Ida gyűjtőmunkája eredményéről az alábbi kimutatás tanúskodik:

Veresné Partin Ida 1 500 000, Fischer család 1 000 000, Rab István 1 000 000, Mezei Árpád 600 000, dr. Barkó András 500 000, Meizinger Éva 500 000, Nagy Simon Ibolya 500 000, Dódé István 500 000, Gyurka Kata 500 000, Csíki Erzsébet 500 000, Simon András 500 000, dr. Simon András 500 000, Géczi Sándor 500 000, Buda János 300 000, özv. Balázs Kata 300 000, dr. Borbély János 200 000, Kajcsa Lenke 200 000, Istók Ilona 200 000, Balázs Zoltán 200 000, Rab Sándor 200 000, Barcsa Márton 100 000, Borbély Hajnal Anna 100 000, Gombás Anna 100 000, Szén Jolán 100 000, Musáth István 100 000, Fehér Magda 100 000, Benedek István 100 000, Polgár Ferenc 100 000, Simon Etelka 100 000, Mezei Erzsébet 100 000. Összesen: 11 200 000 lej.

A felállított síremlék felavatása 2003. december 26-án, advent negyedik vasárnapi istentisztelet keretében történt meg. Az ünnepélyen Rab Sándor történész a szabadságharc történelmi eseményeit ismertette. Az ünnepi beszédet dr. Barkó András tartotta, a felszentelő szertartást Tóthpál Dávid lelkész végezte.

A síremléket Jónás András, Négyfalu alpolgármestere leplezte le. Leleplezés után Barcsa Márton koszorút helyezett el.

Az egyházközség közgyűlése elhatározta, hogy a véres karácsony bácsfalusi áldozatairól évente az év negyedik adventi istentisztelete keretében fog megemlékezni.

Simon András

A 48-as kő a Kőba völgyében (Nagykőhavas). Ide menekült Négyfalu lakossága a véres karácsony követően. A kiálló szikla több napon át menedéket biztosított. Az 1849-es évszámot szilveszterkor vésték a kőbe. Hogy emlékeztessen a szörnyűségekre...

Sándorvize – rege, közli id. Borcsa Mihály

Bácsfalu éppen azon hegy alján fekszik, melynek neve Bolnok. Kaszálól és legelőül használják a bácsfalusiak. Gyönyörű szép hely ez. Igaz, a fű nem nő nagyra, mert a vékony földréteg alatt mind mészkő van, talán a föld közepéig. A széna apró, de igen szeretik a marhák. Igen szép kilátás van innen. Majd egész Brassó és Háromszék vármegyét lehet látni. Ez a hely a Nagy-kőhavas nyúlványa.

Nagyatyáink hallották nagyatyáiktól, hogy a kaszálók közepén nagy vízforrás volt, mely a havas kebléből fakadt és ritka jó vizével ember és állat szomját enyhítette. Rigó és más énekesmadarak fürdésre is használták. Olyan éneklés volt, mintha az angyalok zengtek volna az égből. Nyúl, farkas, róka, medve, őz és néha szarvas is felkereste e paradicsomi forrást. Még boszorkányok is el-eljártak ide és csóróra vetkezve mosogatták tagjaikat. Egy szegény korosnyás ember megesküdt arra, hogy egyszer, mikor arrafelé tekintett, úgy megergették, hogy még a száraz bakócot is elszotyogtatta.

Uram Isten! Mi is történt akkor? A szép forrás úgy eltűnt, mintha sohasem lett volna ott. Az egész Bolnok gyászba borult. A kaszásoknak és szénagyűjtőknek, állatoknak és boszorkányoknak nem volt többé vizük. Még a baglyok sem repültek oda huhogni.

Mi is történt csak? – Volt Bácsfaluban egy Sándor nevű ember, ennek a kaszálója a Bolnok térség közepén terült el. E kaszáló közepén bugyogott fel az az áldott víz. A mi Sándor emberünkben sokszor forrt a méreg, mert a víz miatt el lett taposva a fű és nem lett annyi, mint a többi kaszálóban.

Amint egyszer olyan nagyot káromkodott, hogy a kőkertről (szikla) is visszhangzott, hát előtte terem egy ősz ember (hegyi rém), rövid, vastag has, nagy fej és térdig álló szakállal s kérde ezt a dülöfülő embert, mi a kívánsága.

– „Én azt akarnám, hogy ez a forrás a pokolba menne az én kaszálómról.”

– „Tudja mit? Itt van egy ember lábszár-

csont, ebben rejtettem olyan titkos varázsszert, amit a föld közepéből hoztam fel. Meg is mondom, ha a lelkét nekem adja, hogy ez kéneső. Tegye be a forrásba és a víz el fog tűnni onnan.”

Sándor mindent megígért, eladta a lelkét. Hej, ha tudta volna, mi lesz ennek a vége?

És betette. Mindjárt oly zúgás lett a hegy gyomrában, mintha világ vége lett volna. A forrás elzuhogott s meg sem pihent addig, míg ki nem bugyogott a Tiszáshegy alatt, vagyis messze túl a kaszálón, a Bolnokhegy alatt.

És mi történt tovább? Sándor is eltűnt. Az ősz ember megragadta gallérjánál fogva s eltemette a kőkertről szikla alá. Aki nem hiszi, menjen oda, kérdeje meg a sziklától: Sándor itt van? S a kőszikla visszhangja felel rá: itt van.

Azt a szép és bő forrást pedig, amelyik az elveszett víz helyén fakadt fel, elnevezték a mi eleink Sándorvizének.

Id. Borcsa Mihály
(Megjelent a Hétfalu 1907. január 6. számában.)

A Sándorvize a Bolnok lábánál. A történelem Kiss Sándor ezredes nevével is összefüggésbe hozza. A tömösi csata után állítólag itt mosták ki a vezér sebeit

A múlt a jelenbe ömlik...

A múlt a jelenbe ömlik, s ha értékhor-daléka itt fennakad, akkor mi marad a jövőnek? Kétségtelen, hogy a jelen felelőssége, hogy egy perc miként folytatása az előzőnek. Ilyen értelemben a mindenkor jelen értékrosta. Hogy mit hullatnak ki e rostán, ez a jövőbe való beleszólás legalább annyira hatékony része, mint a kutatások, a felfedezések iránymutatása. Úgy érzem, hogy a hagyományörzés a jövőnkbe való beleszólás jogát hordozza. Mint a jog általában: esélyszerű. Az esély érdekek szerint árnyékolható. Ha a hagyományainkhoz fűző szálak a közösség érdekeivel nem azo-

nosuló erő kezébe kerülnek, észrevétlenül sokszorozódik kiszolgáltatottságunk.

Ezek tudatában szoktam értékelni a közérdekű cselekedeteket: értékelődik fel a bácsfalusi síremlékállítók megvalósítása (egyetlen kérésem a kegyeletápolókhöz, hogy egészítsék ki a névsort a szintén bácsfalusi Gosuly András nevével) és minősül ártalmasnak a Kőba völgye felparcellázott kiárusítása, miután a pár éve e völgyben létesített medvevetetővel és medvelessel veszélyessé tették egyik '48-as zarándokhelyünk látogatását.

Hochbauer Gyula